

УДК 324(477)

ПІВДЕННИЙ ТА СХІДНИЙ ВЕКТОРИ УКРАЇНСЬКОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ РЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Юрій ПРИСЯЖНЮК

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська 1, м. Львів 79000, Україна, тел. (0322) 96-41-32*

У статті розглядається сфера регіональних інтересів України у басейнах Чорного та Середземного морів, включаючи Грузію, Азербайджан і Вірменію. Співробітництво України з іншими країнами СНД у більшості випадків спростовує звинувачення у "розкольніцькій діяльності", які офіційно та неофіційно звучать на її адресу з боку прихильників прискореної інтеграції пострадянських країн. Україна – єдина країна, яка одночасно знаходиться у Східній, Центральній та Південній Європі, а тому може відігравати роль об'єднуючого елемента, запобігати виникненню та відновленню штучних бар'єрів у цій частині Європи, яка була частиною СРСР або перебувала під його контролем.

Ключові слова: регіональні інтереси, Чорне море, Середземне море, Грузія, Азербайджан, Вірменія.

Сфера регіональних інтересів України обіймає не тільки Центрально-Східноєвропейські структури, а й ті, що об'єднують країни Чорноморського та Середземноморського басейнів, зокрема, Грузію, Азербайджан та Вірменію. Вогнища кривавих конфліктів, які ще жевріють на Півдні Європи, на Балканах, у Придністров'ї та на Кавказі, близькість цих регіонів до конфліктогенного Близького Сходу робить особливо важливим саме південний вектор української та загальноєвропейської політики безпеки.

Україна є однією з держав – засновниць організації ЧЕС і активно працює в ній. Україна висловила низку цінних ініціатив, зокрема, запропонувала створити єдиний інвестиційний простір, спільний ринок інвестиційних проектів і гармонізувати законодавства країн ЧЕС для ліквідації перепон на шляху вигідного міжнародного співробітництва. Щоб посилити довіру між країнами і створити більш сприятливий політичний клімат у регіоні, Україна внесла пропозицію зменшити у ньому військову присутність. До того ж ЧЕС як регіональна європейська структура, згідно з позицією України, повинна стати важливим фактором безпеки в регіоні.

У межах ЧЕС здійснюється співробітництво як на двосторонній, так і на багатосторонній основах. Окремо треба сказати про взаємини між Україною і Туреччиною, які ґрунтуються на взаємній зацікавленості обох країн у вигідному партнерстві. Незважаючи на труднощі, які переживає Туреччина, вона має дуже повчальний досвід економічного реформування, створення ринкової економіки,

розвитку сільського господарства, забезпечення країни енергоносіями тощо. Для України у нинішніх умовах цей досвід дуже корисний як своїми позитивними досягненнями, так помилками і прорахунками, що допускаються в будь-якій новій справі. Зростання ролі Туреччини як першорядної держави Чорноморського регіону має під собою передусім міцне економічне підґрунтя, яке значною мірою базується на заохоченні поширення і поглиблення зовнішньоекономічних відносин.

Особлива увага у Договорі про дружбу і співробітництво між Україною і Туреччиною (протокол про обмін ратифікаційними грамотами до договору, підписаний 30 травня 1994 р.) приділяється ЧЕС. У ньому підкреслюється, що сторони надають особливого значення ефективному втіленню в життя положень Декларації про ЧЕС і наголошують на тому, що сповнені рішучості діяти в тісному контакті на всіх етапах здійснення програми ЧЕС [1].

Українсько-турецьке торгово-економічне співробітництво розвивається досить активно, чому безумовно сприяють інституції ЧЕС і заходи, що здійснюються в межах цієї організації. Серед чинників, які позитивно позначились на економічних взаєминах двох країн, варто назвати такі: створення українсько-турецької Ділової ради; проведення в обох країнах промислових виставок за участю українських підприємств і турецьких фірм; початок роботи Спільної українсько-турецької комісії з питань торгово-економічного співробітництва; підписання угоди про торгово-економічне співробітництво між Україною і Турецькою Республікою від 4 травня 1992 р.

Проте більш уважний розгляд взаємин України з іншими державами у межах ЧЕС свідчить про наявність певних труднощів і негативних моментів. Серед них:

- 1) криза економіки України, її перехідний стан, повільні темпи економічних реформ, а також загострення внутрішньоекономічної кризи та зростання політичної напруженості в Туреччині;
- 2) досить слабкий вплив економічного потенціалу ЧЕС на подолання кризових явищ у національних економіках країн – учасниць організації;
- 3) неузгодженість дій сторін у реалізації угод, їхня декларативність і недієвість;
- 4) недостатнє залучення іноземних інвестицій в Україну;
- 5) недостатня ефективність співробітництва в межах ЧЕС (щоправда, це не стосується відносин України і Туреччини), пов'язана з наявністю територіальних претензій одних країн до інших в цьому регіональному об'єднанні, і відсутності на сьогодні можливостей їхнього політичного врегулювання;
- 6) деяке політичне протистояння між Росією і Туреччиною і намагання першої зашкодити становленню українсько-турецьких стратегічних відносин територіальні претензії Росії відносно Криму і Севастополя, а також деяке загострення стосунків між окремими учасниками ЧЕС (Туреччина і Греція, Азербайджан і Вірменія та ін.).

І все ж, попри наявність окремих проблем, які уповільнюють процеси інтеграції в Чорноморському регіоні, співробітництво як на двосторонній, так і на багатосторонній основах продовжує розвиватись. Активно здійснюються угоди та домовленості між українською і турецькою сторонами по лінії цивільної авіації, морських перевезень, по боротьбі з організованою злочинністю, захисту іноземних інвестицій, торговельному співробітництву, співробітництву у сфері військової підготовки, технології та науки. Поглибленню взаєморозуміння та розширенню сфер

співпраці сприяє поглиблення міжпарламентських зв'язків, зокрема, в межах Парламентської асамблеї Чорноморського економічного співробітництва (ПАЧЕС).

Зміцненню співробітництва в межах ЧЕС сприяє і робота Міжнародного чорноморського клубу, в якому обговорюються питання розвитку інфраструктури міст, урбанізації, соціальних проблем, імміграційних процесів, захисту навколишнього середовища у великих містах і тощо.

Попри всі негативні аспекти функціонування СНД, Україна ніколи не виступала проти самого її існування. Вона має статус засновника цієї організації, у вересні 1993 р. заявила про співробітництво з Економічним союзом СНД як асоційований член, бере участь у роботі приблизно двох третин органів, зокрема у Раді глав держав та Раді глав урядів. Вона підписала більшість документів, вироблених у межах різних за рівнем структур цієї організації, з них на міждержавному та міжурядовому рівнях — 260 угод. Із зазначеної кількості набули чинності або діють з моменту підписання близько 230 угод. Україна фінансує діяльність СНД (згідно з рішеннями Ради глав урядів СНД у вересні 1994 р., її частка на утримання штатних органів Співдружності становить 14 %) [2].

Водночас Україна, згідно з визначеним її національним законодавством статусом позаблокової держави та положенням про неучасть у наднаціональних структурах розпорядчого характеру, не представлена в деяких органах СНД (зокрема, в Об'єднаному командуванні колективних миротворчих сил, Раді міністрів оборони, Економічному суді), не підписала (у більшості випадків з Туркменістаном, Молдовою, Грузією або іншими країнами) більш ніж 200 договорів СНД, в тому числі такий важливий документ, як Статут СНД.

У рішеннях головних органів СНД в останні роки переважають рішення політичного характеру та офіційно-декларативні заходи. За цих умов Україна стала ініціатором нового підходу до функціонування Співдружності з пріоритетом економічного співробітництва та опорою на взаємовигідні двосторонні зв'язки. Між Україною та країнами СНД і Балтії укладено 537 двосторонніх документів. Двосторонні угоди про режим вільної торгівлі, підписані Україною з усіма країнами СНД і Балтії, крім Таджикистану, підлягають ратифікації Верховною Радою. Такі угоди набули чинності у відносинах з Литовською Республікою (з листопада 1995 р.), з Республікою Узбекистан (з січня 1996 р.), з Естонією (з березня 1996 р.), з Республікою Молдова (з травня 1996 р.), з Російською Федерацією (з лютого 1994 р.), з Республікою Білорусь (з грудня 1992 р., на паритетних умовах). Основними положеннями всіх угод є: незастосування ввізного мита щодо товарів національного виробництва країни-експортера, застосування ПДВ і акцизного збору при імпорті товарів за ставками, що не перевищують встановлені для аналогічних товарів національного виробництва країни-імпортера; кількісні обмеження імпорту окремих товарів у разі необхідності застосовуються на обмежений термін за умови надання обґрунтованої мотивації і проведення двосторонніх консультацій. (Росія порушила цю угоду указом президента від 18 травня 1996 р. про введення ПДВ на українські товари) [3].

Спільність дій України з іншими членами СНД у більшості випадків спростовує звинувачення у «розкольніцьких діях», які офіційно чи неофіційно висувують на адресу України прихильники прискореної інтеграції пострадянських країн.

Незалежно від того, наскільки позитивними є сучасні тенденції, перспективи взаємовідносин і безпеки в Європі залишаються невизначеними, оскільки взаємозв'язки політичних сил є динамічною соціальною категорією. Україна — єдина держава, яка водночас належить до Східної, Центральної та Південної Європи, і саме тому вона здатна відіграти роль об'єднувальної ланки, запобігти виникненню чи поновленню штучних бар'єрів у тій частині континенту, яка входила до СРСР або перебувала під його контролем.

1. Мхитарян Н.І. Україна і Туреччина в рамках ЧЕС // Політика і час. — 1997. — № 4. — С. 42–46.
2. Будкін В.С. СНД: зміни неминучі // Політика і час. — 1997. — № 11. — С. 3–9.
3. Беляєв В. У рамках СНД // Політика і час. — 1997. — № 1. — С. 22–26.

SOUTHERN AND EASTERN VECTORS OF UKRAINIAN EXTERNAL POLICY OF REGIONAL COOPERATION

Yuriy PRYSIAZHNIUK

*Ivan Franko National University of Lviv
vul. Universitetska, Lviv 79000, Ukraine, tel. (0322) 79-41-32*

The sphere of regional interests of Ukraine of Black Sea and Mediterranean Sea basins including Georgia, Azerbaidzhan and Armenia are considered in the article. Common activity of Ukraine with other CIS countries in most cases cancels accusations in "dissenting activity", which officially or unofficially are addressed to Ukraine on part of the adherents of accelerated integration of post-Soviet countries. Ukraine is the only state, which at the same time belongs to Eastern, Central and Southern Europe, and this is why it can play the role of uniting element, prevent creation or renewal of artificial barriers in the part of the continent, which was a part of the USSR or was under its control.

Key words: regional interests, Black Sea, Mediterranean Sea, Georgia, Azerbaidzhan, Armenia.

*Стаття надійшла до редколегії 20.03.2002,
прийнята до друку 10.10.2002*